

1. KORLÁTLAN SÁVSZÉLESSÉG ÉS TÁROLÓKAPACITÁS

Bartolits István

Az adatátviteli és tárolási kapacitások korlátainak jelentős csökkenése új szolgáltatások és új üzleti modellek megjelenését eredményezi.

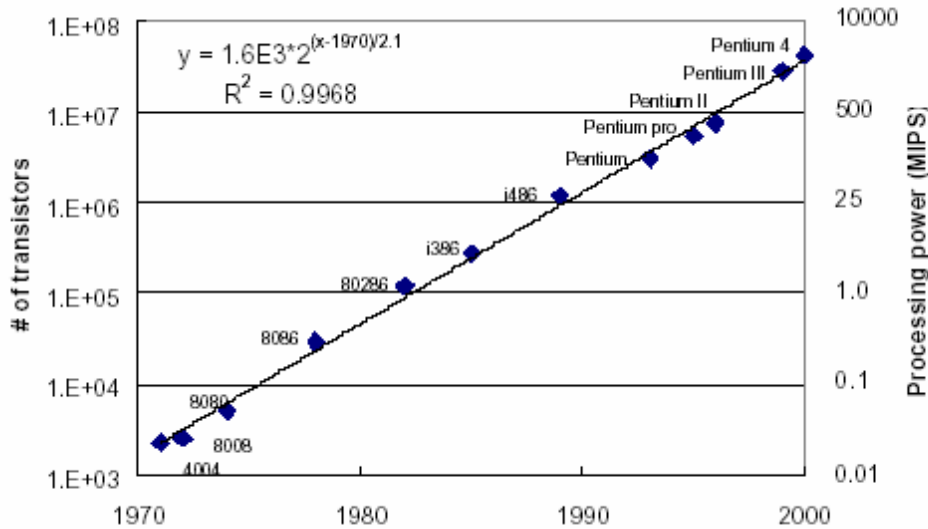
1. Megnevezés és rövid leírás

Az információs és kommunikációs technológiák fejlődésének a határait alapvetően három tapasztalati megfigyelés („törvény”) jelöli ki. A legrégebben – már 40 éve – felismert a *Moore-törvény*, mely azt mondja ki, hogy a feldolgozási kapacitás másfél évenként a kétszeresére nő. A másik fontos törvény a *Gilder törvény*, mely szerint a kommunikációs rendszerek sávszélessége egy év alatt megháromszorozódik. Végezetül a harmadik fontos tapasztalati törvény a *Ruettgers törvény* azt állítja, hogy a memóriachipek kapacitása egy év alatt a duplájára növekszik. Ennek a három törvénynek az érvényessége már hosszabb ideje fennáll, s az előrejelzések szerint ez a helyzet a vizsgált 2007-2013 időszak végéig is igaz marad.

A látszólagos állandóság mégis jelentős technológiai változásokat hoz, aminek két oka van. Egyrészt a sávszélesség és a tárolókapacitás növekedése erőteljesebb, mint a feldolgozó-kapacitásé, aminek következtében hamarosan az informatikai és kommunikációs alkalmazások szempontjából a sávszélesség és a tárolókapacitás már nem fog korlátot jelenteni; gyakorlatilag úgy tekinthetjük, hogy mindkettő korlátlanul a rendelkezésünkre áll. Ennek következményeként teljesen új szolgáltatások fejlődnek ki, melyek már a teljes hálózat erőforrásait kezelik, úgy, hogy azok a szolgáltatás felhasználója számára rendelkezésre állnak (a „hálózat maga a számítógép” elv megvalósulása). Ugyanakkor a végberendezések szintjén is megszűnnek a tárolási és hozzáférési korlátok, amelyek a végberendezés szerepének a módosulását is maguk után vonják. Másrészt a feldolgozó-kapacitás most jut el arra a szintre, hogy a távközlő hálózatokban a vonalkapcsolt beszédátvitel helyett megjelenhet a csomagkapcsolt beszédátvitel. Ennek a következményei pedig a távközlő hálózatok működésére és a szolgáltatók üzleti modelljére alapvető hatással lesznek.

2. Jelenlegi helyzet

Jelenleg mindhárom törvény erősen tartja érvényességét és ennek megfelelően folyamatosan nőnek a sávszélességi, memória és feldolgozási kapacitás mutatók.

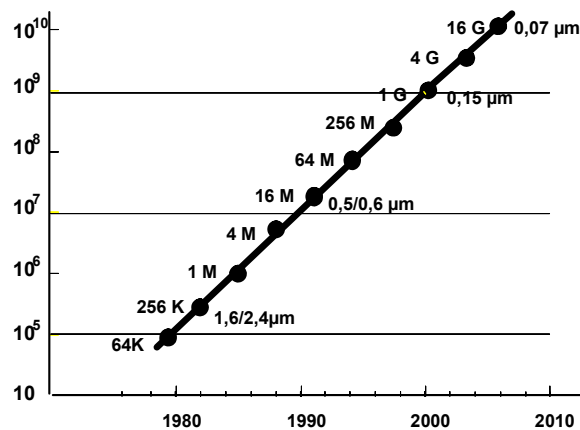

1. ábra: Mutatók növekedése

A feldolgozási sebesség növekedését bemutató grafikokról jól leolvasható, hogy mind az egy chipen elhelyezkedő tranzisztorok számát tekintve, mind a feldolgozási sebességet tekintve (MIPS = másodpercenként egymillió utasítás) a fejlődés logaritmikus skálán ábrázolva 1970 óta egészen a napjainkig egyenletes.

Ugyanez látható a memóriachipek tekintetében a következő ábrán.

Ruettgers law on memory capacity

2. ábra: Ruettgers törvénye a memóriakapacitásról

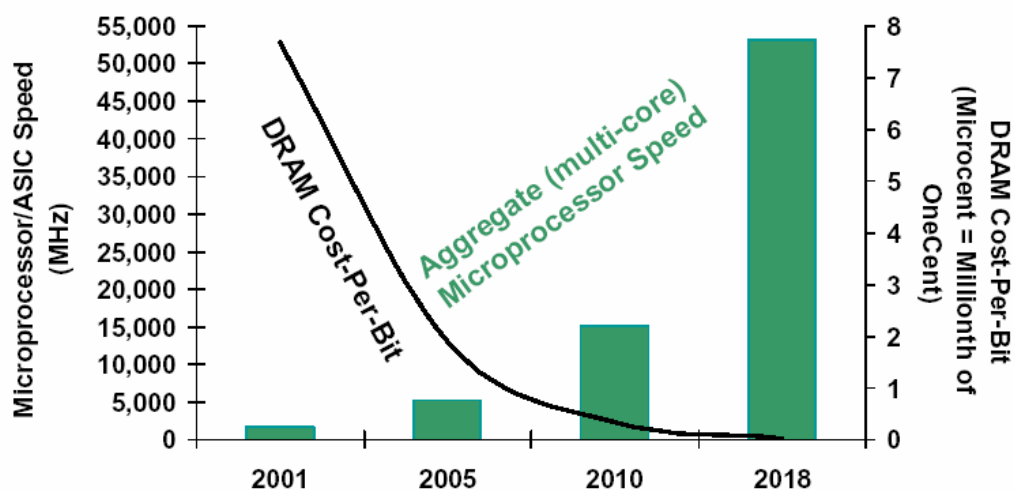
A sávszélesség növekedése már eljutott arra a szintre, hogy a végberendezések hálózati kapcsolata természetessé vált és ennek következtében a hálózat erőforrásai közel ugyanolyan mértékben elérhetők a végberendezés számára, mint a saját belső

erőforrásai. A memóriakapacitás növekedése egyrészt lehetővé teszi, hogy a hálózati erőforrások átvállalják a tárolási feladatokat a végberendezésektől, másrészt viszont arra is lehetőséget teremt, hogy a végberendezések sokkal nagyobb mennyiségű rendszerezett információt tudjanak átmenetileg vagy hosszú távon tárolni. Ezzel jelentősen kiteljesednek azok a szolgáltatások, melyek a hálózati erőforrásokra alapozva működnek, illetve azok az alkalmazások, melyek a végberendezések együttesét is képesek rendelkezésükre álló erőforrásként kezelni. Ezek a lehetőségek megnyitják az utat a hálózati alkalmazások, a GRID COMPUTING és a PEER-TO-PEER rendszerek fejlődése előtt.

A jelenlegi helyzetben a feldolgozó-kapacitás eljutott abba a stádiumba, hogy az IP hálózatok útvonalválasztói biztonsággal képesek a nagy sebességű, valós idejű jelfolyamok késleltetés-ingadozás nélküli átkapcsolására, ami mind a VOIP, mind az IPTV elterjedésének az alapját képezi. Ez a változás az, ami az egyenletes fejlődés ellenére is minőségi változást fog hozni a következő 10-15 éves időszakban.

3. A várható fejlődés eredményének jellemzése

Az előrejelzések szerint a vizsgált 2007-2013 időszakban mind a három törvény továbbra is érvényes marad, a feldolgozási kapacitás növekedési lehetőségei a NANOTECHNOLÓGIA révén legalább 15 évre adottak, tehát a Moore-törvény érvényességével továbbra is lehet számolni. A DRAM áramkörökre vonatkozó sebességi és árazási előrejelzés a következő ábrán látható.

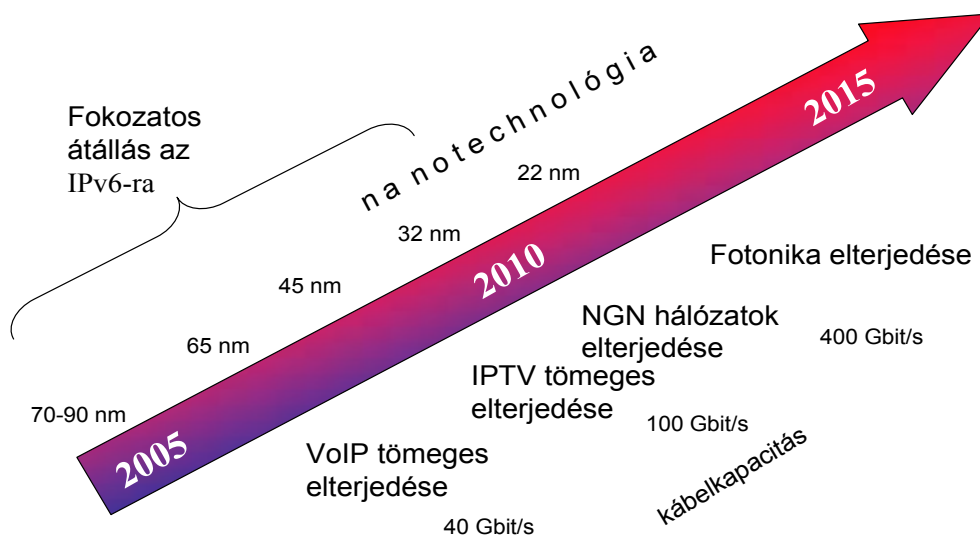
By 2018, DRAM costs are predicted to be roughly 1/100 of today's costs, and microprocessors are predicted to be 10X faster

3. ábra: DRAM áramkörökre vonatkozó előrejelzések

Egyenletesen nő tovább a sávszélesség is mind technológiai, mind az előfizetői elterjedtség értelemben.

Az egyenletes fejlődés ellenére minőségi változást okoz az, hogy a ROUTERek sebessége elérte azt a szintet, hogy alkalmasak legyenek a VOIP és az IPTV szolgáltatások csomagkapcsolt módon való kiszolgálására. Ennek következtében először csak szórványosan, majd tömegméretekben is megjelenik a VOIP alapú beszédátvitel szolgáltatás az infokommunikációs piacon és fokozatosan le fogja váltani a hagyományos, vonalkapcsolt telefon szolgáltatást. Ez a folyamat egy 10-15 éves időtávban fog lezajlani, tehát teljes mértékben át fogja fedni a vizsgált időszakot. Várhatóan 2010 körül jelennek meg erőteljesebben az IPTV alkalmazások, de pilot projektekkel már jóval korábban is találkozhatunk. A pilot projektek és a kereskedelmi elterjedés közötti viszonylag nagy időrést az IPv6 protokoll vártnál lassúbb elterjedése okozza.

A fejlődés egyik eredménye tehát a sávszélesség, a memóriakapacitás és a feldolgozási kapacitás exponenciális növekedése. A másik eredmény viszont az egységnyi sávszélesség, egységnyi memóriakapacitás és az egységnyi feldolgozókapacitás árának a drasztikus csökkenése. Ennek következtében jelentősen megnő a hordozott információk mennyisége, a hálózatokban és a végberendezésekben megvalósított tárolási képesség, illetve intelligencia. Ennek a trendnek előnyei és veszélyei egyaránt vannak. Az előnyök között jelenik meg a hálózati intelligencia növekedése és ennek következtében az egyre összetettebb hálózati szolgáltatások és sokfunkciós végkészülékek megjelenése. Szintén előnyként jelentkezik a megszerzett információk tetszőleges mennyiségű tárolása, az érdekeltekhez való könnyű, olcsó továbbítása, ami önszerveződő tudásháló kialakulásához fog vezetni, s általában is a társadalom információval való ellátottságát fogja növelni. Ugyanakkor azonban veszélyként jelentkezik a nagy mennyiségben multiplikált információ naprakészen tartása, illetve a multiplikált információk közül az eredetinek számító változat nyilvántartása vagy az anyaforrás felderítése.

1. ábra: Várható fejlődés 2005-2015

A hatalmas mennyiségű információ mozgatása, feldolgozása és tárolása következtében valószínűleg új fogalomként merül fel a környezet információs szennyezésének a problémája is. A jelenséget éppen a sávszélesség és a memóriakapacitás korlátlanra és közel ingyenessé válása fogja kiváltani, és a fogalom arra utal, hogy az egyének, szervezetek képtelenek lesznek értelmesen menedzselni a feljük áramló információmennyiséget.

A korlátlan sávszélesség és tárolókapacitás a hálózatok és a végberendezések viszonyának a megváltozását is maga után vonja és ezzel együtt teljesen új szolgáltatások megjelenése, elterjedése is várható. Ahogy az előbb említettük, a memóriakapacitás növekedése lehetővé teszi, hogy az egyén számára érdekes, fontos információkat a saját számítógépünk memóriájában tároljuk, saját adatbázisként alakítsuk ki. Ugyanakkor a végtelen sávszélesség és az állandó, szinte ingyenes hálózati hozzáférés lehetősége egy ellenkező irányú folyamatot is gerjeszt: a hálózaton keresztül elérhető nagykapacitású szerverek ugyanis saját memóriánkként is használhatók a hálózati elérés segítségével. Ettől kezdve megvalósulhat a „hálózat maga a számítógép” elv. Ennek a jelenségnek az alkalmazásokra is hatása van. Míg korábban a szükséges információkat csak a saját gépünk memóriájában volt módunk tárolni, a korlátlan sávszélesség és az állandó hálózati kapcsolat lehetőséget ad a távoli szervereken való tárolásra, amikhez csak akkor fordulunk, ha szükségünk van a kiválasztott információra. Egy-egy alkalmazásra már ma is van minta, ilyen pl. a Google központi táras levelező rendszere.

4. Szükséges technológiai előfeltételek

A feldolgozó- és a tárolókapacitás további növekedésének a feltétele a félvezetőgyártás trendjeinek a töretlen folytatódása, a jelenlegi 70-90 nm-es technológiáról a 70-90 nm-es, 65-45 nm-es, majd 2009 körül a 32nm-es, 2011 körül pedig a 22 nm-es technológiára való áttérés. Összességében tehát a *NANOTECHNOLÓGIA* fejlődése az egyik szükséges előfeltétel.

A sávszélesség növekedését az egyre nagyobb kapacitással rendelkező monomódusú és multimódusú optikai szálak, illetve az optikai szálakon használt hullámhossz multiplexált megoldás, a *DWDM technológia* fejlődése teszi még hosszú távon lehetővé. Ezzel párhuzamosan fejlődik az optikai végberendezések világa is és várhatóan öt éven belül megjelennek az optikai kapcsolás, illetve a fotonika fejlesztési eredményei is a piacon. Ez megteremti a kapcsolatot a sávszélesség növekedése és a növekvő feldolgozási igény egyensúlyában, a fotonika eszköztára ugyanis nagyobb határsebességeken képes a működési feltételeket teljesíteni.

A hálózatok szintjén a vonalkapcsolt hálózatokról a csomagkapcsolt rendszerekre való áttérés feltétele a ROUTERek feldolgozókapacitásának a további növekedése. Ez teremti meg a lehetőségét a valós idejű információk IP alapú átvitelének, elsősorban a VOIP technológiának és az IPTV elterjedésének. További feltétel az IPv6 protokoll általánossá válása a hálózatban, melyre egyrészt a jelenlegi címzési rendszer szűkös volta miatt, másrészt a hatékony multicast képességek bevezetése miatt van szükség.

Fontos technológiai előfeltétel a fentiekén kívül az *alkalmazások* fejlődése is, melyekkel szemben egyrészt új igények fognak megjelenni, másrészt az erőforrások

rendelkezésre állásának a bővülése újabb lehetőségeket kínál fel az alkalmazások fejlesztői, ill. nyújtói számára. A végberendezésen futtatott alkalmazások helyett egyre dominánsabb lesz a távoli szerveren vagy éppen magán a hálózaton futtatott alkalmazások elterjedése, melyre speciális technológiát kell kidolgozni.

5. Folyamatban lévő kutatások, fejlesztések

A korlátlan sávszélesség témakörében igen sok K+F projekt van folyamatban. Mivel a szélessávú kommunikáció alkotja az alapját az információs társadalom kiteljesedésének, ezért az EU IST FP6 is igen sok ilyen jellegű kutatási projektet finanszíroz. A BREAD (Broadband in Europe for all) egy multidiszciplináris kutatási projekt, mely egyaránt átfogja a kérdéskör szociális, gazdasági, szabályozási és technológiai részterületét. A MUSE (Multiservice Access Everywhere) a hozzáférési hálózatok kapacitásának jelentős bővítését és univerzális alkalmazási módját kutatja. A vezeték nélküli szélessávú elérés témakörében kíván eredményeket elérni a BROADWAN project. Az Internet európai szegmensének a felfejlesztését és a gerinchálózati sávszélesség bővítését kutatja a COCOMBINE (Competition, Contents and Broadband for the Internet in Europe), ez a K+F a konvergencia jegyében már kiterjed a tartalom-előállítási kérdésekre is. Speciális területre, az erősáramú hálózaton keresztüli szélessávú információszállításra koncentrál az OPERA (Open PLC European Research Alliance). Ezeken a projekteken kívül még természetesen számtalan kutatás foglalkozik az optikai átvitel további technológiai megoldásaival, a nagysebességű hálózatok menedzselésével és az új hálózati technológiák kialakításával, tesztelésével. Ilyen projekt például az EUROLABS, melyben öt ország, Belgium, Franciaország, Németország, Svájc és Magyarország vesz részt, utóbbi a BME részvételével.

A korlátlan memóriakapacitás és feldolgozó-kapacitás témakörében leginkább a nanoelektronikai K+F tevékenységnek jut kiemelkedő szerep a jövő szempontjából. Itt kiemelhető a CANDICE (Carbon Nanotube Devices for Integrated Circuit Engineering) projekt, mely a szénalapú nanocsövek INTEGRÁLT ÁRAMKÖRI alkalmazásait kutatja vagy a MOLDYNLOGIC (Molecular Logic Machines) projekt, mely már a molekuláris méretű logikai rendszerek felhasználását tűzi ki célul. Ezek a kutatások alapozhatják meg a Ruettggers-törvény és a Moore-törvény határainak a további időbeli kiterjesztését.

A feldolgozó-kapacitás szempontjából nagy jelentősége van még az optoelektronikai és fotonikai kutatásoknak, mint pl. a NATCO, a FUNFACS vagy a STIMSCAT.

6. Az IKT más területeire való hatások bemutatása

A három törvény további hatása, valamint az egymáshoz való viszonyuk jelentős befolyással van az IKT szinte minden területére. A legfontosabb változásokat a sávszélesség korlátlaná válása okozza. Hatásaiból kettőt emelünk ki. Az egyik hatás, hogy mivel a sávszélesség növekedése intenzívebb, mint a feldolgozó-kapacitás

növekedése, ezért előtérbe kerül a távoli számítási kapacitások összekapcsolása. Ez a hatás a *GRID számítógépes rendszerek* fejlődését fogja eredményezni. A sávszélesség korlátlaná válása önmagában a *PEER-TO-PEER rendszerek* számára is megnyitja a lehetőségeket.

A másik hatás a valós idejű kommunikáció csomagkapcsolt alapon történő továbbításának a lehetősége. Míg a valós idejű kommunikáció (interaktív beszéd, passzív élő videó stb.) eddig csak vonalkapcsolt hálózat vagy bérelt vonali összeköttetés révén volt kielégíthető, addig mára a feldolgozási kapacitás fejlődése elérte azt a szintet, hogy a csomagkapcsolt hálózatokon is lehetőség nyílik a valós idejű kiszolgálásra. Megjelenik és általánossá válik az IP alapú beszédátvitel, a VOIP és elterjednek a stream alapú médiatartalom szolgáltatások (pl. az IPTV).

Az IP alapú átvitel általánossá válása jelentős hatással lesz a hálózatok konvergenciájára is. A tartalmak IP platformra helyezése szükségtelemmé teszi az eltérő technológiájú hálózatok fenntartását és megkönnyíti a több szolgálatot kiszolgáló *NGN hálózatok* elterjedését.

A gyakorlatilag korlátlan sávszélesség és tárolókapacitás megjelenése jelentős változást hoz az üzleti modellek terén, aminek következtében komoly hatással lesz az üzleti informatika egészére is. Az *információtechnológiai piac* és a *tartalomszolgáltatási üzletág* lehetőségei kiteljesednek, s a *szolgáltatásalapú rendszerek* köre is sokkal hozzáférhetőbbé válik. A magánfelhasználás területén is segíti a távmunka elterjedését a jelenség, valamint lehetővé teszi a hálózat alapú társadalom kiszélesedését is. A sávszélesség és a tárolókapacitás növekvő mérete újra előtérbe hozza a PC-k helyett a központi alkalmazások és a személyes információk központi adattárolásának a kérdését. Ezen keresztül a biztonság és a szabályozás területére is hatással van a jelenség, mert hihetetlen mértékben felerősödik a koncentrált adatkezeléssel és a személyes adatok kezelésével kapcsolatos szabályozási igény.

7. Társadalmi-gazdasági hatások elemzése

A gyakorlatilag korlátlan sávszélesség és tárolókapacitás megjelenése teljes mértékben átalakítja az IKT szektor társadalomban és gazdasági folyamatokban betöltött szerepét. A korlátok relatív megszűnése kitágítja a hálózat alapú társadalom lehetőségeit, átalakítja az infokommunikációs szolgáltatások értékláncát, és teljessé teszi a hírközlés, az informatika és a média konvergenciáját.

A hálózatra kapcsolódó társadalom alapja az alkalmazások és a szükséges információk bármikor, bárhol, szinte bármilyen eszközzel való elérhetősége. A „bárhol” ebben az értelemben a mobilitást és a személy autentikációját jelenti, a „szinte bármilyen eszköz” pedig arra utal, hogy az eltérő tulajdonságú végberendezések ne képezzék gátját a hozzáférésnek. A megvalósulás egyik fontos motívuma a megfelelő sávszélesség mindenkor rendelkezésre állása akár vezetékes, akár vezeték nélküli esetben. Ebben segít a korlátlan sávszélesség megvalósulása, mely nem csak a hozzáférés szintjén, hanem a gerinchálózati szinten is megadja a szükséges feltételeket. A világ ekkor jelentősen megváltozik, hiszen mindazok a lokális és globális alkalmazások, melyek a társadalom és a gazdaság életében fontos

szerepet játszanak, ettől kezdve kínálati oldalon megjelenhetnek a fogyasztói piacon. Ezzel párhuzamosan megnő a tartalom-előállítók szerepe, de megnő a tartalomszerkesztők szerepe is, mert az értékláncnak ez egy másik fontos elemévé válik. Ugyanakkor az infrastruktúra alapját képező transzparens bitszállítás értéklánc-beli szerepe leértékelődik.

Az infokommunikációs értékláncok átalakulásának éppen ez a fenti folyamat a kiváltója. A hagyományos hálózati szolgáltatók igyekeznek az értéklánc további elemeit is magukhoz vonni annak érdekében, hogy meg tudják őrizni nyereségességüket, miközben az értéklánc felsőbb régióiban a kisebb cégek erősödő versenyével kell szembenézniük. A jelenség egyik nagyon erőteljes példája lesz a hagyományos telefonszolgáltatók átalakulása a 2007-2013-as időszakban. A hagyományos távbeszélő hálózatokon nyújtott szolgáltatásokat egyre inkább megszorítja a VOIP technológia megjelenése, ahol a hangátvitel szélessávú adatátvitellel, a percdíjaktól teljesen eltérő díjazással működik. A hagyományos szolgáltatók reális lehetősége az IP hozzáférés bevezetése, s ezzel párhuzamosan az előfizetési díj jelentős emelése várható a percdíjak marginalizálódása, esetleg teljes eltűnése mellett. Ez a folyamat fog elvezetni az NGN hálózatok kialakulásához, elterjedéséhez.

Ugyanakkor az IP hozzáférés általánossá, bárholnan elérhetővé válása elvezet a tartalomszolgáltatás átalakulásához, ahol az információ naprakész módon, helyfüggetlenül és eszközbarát módon jut el a fogyasztóhoz. Ezzel teljesebbé válik a média és az infokommunikáció konvergenciája.

8. Magyar vonatkozások

A három törvény együttes érvényesülése és az üzleti modellekre gyakorolt hatása itthon is jelentkezik, mégpedig legfeljebb 1-3 éves késleltetéssel az élvonalbeli országokhoz képest. Ennek megfelelően itthon is várható a hálózat alapú társadalom egyre erősebb megjelenése, a szélessávú hozzáférés terjedésével a bázis kiszélesedése és az ebből fakadó előnyök és veszélyek (DIGITÁLIS SZAKADÉK) erősödése. Az eszközök és berendezések, illetve az infrastrukturális fejlesztések tekintetében itthon is a világtrendek érvényesülésével kell számolnunk, ugyanakkor figyelembe kell venni az eltérő hazai szokásokat. Ezek közül a legmarkánsabb az Internet iránti fogékonyság viszonylagosan alacsony volta, ami arra utal, hogy a hálózat alapú társadalom kialakulása is lassabb lesz itthon, mint a világ fejlettebb régióiban.

Az infokommunikációs szolgáltatók üzleti modellje hazánkban is meg fog változni, ami elsősorban a hagyományos, jelentős súlyt képviselő szolgáltatókat fogja érinteni (Magyar Telekom, T-Mobil, Invitel). Ennek az első jelei már tulajdonosi fúziók képében megjelentek, s hamarosan megkezdődik az üzleti modellek átforgalmazására való felkészülés. A VOIP technológia bevonulása a szolgáltatók világába itthon is megkezdődött, s hamarosan (2006-2007 táján) olyan szintre fejlődik, hogy a nagy szolgáltatók lépéskényszerbe kerülnek a szolgáltatási portfóliójuk tekintetében. 2010 tájára általánossá válik a hagyományos hangszolgáltatások és a VOIP alapú szolgáltatások versenye és megkezdődik az NGN hálózatok felé való migráció.

Nem lesz egyszerű a helyzet a tartalomszolgáltatások körül, mivel a magyar nyelvű tartalomszolgáltatásra szükség lesz a hazai piacon, de az ide fektetett tőke és szellemi investíció nem lesz versenyképes az európai piacon. Ezen a téren a fejlődés tehát vontatott lesz egészen addig, amíg általánosan el nem terjednek azok a technológiák, melyek segítségével az angol nyelvű tartalom szinte automatikusan átültethető lesz magyar nyelvű tartalomra. Ettől kezdve már csak a kulturális különbségek áthidalását kell honos tartalomfejlesztés segítségével megoldani.

9. Következtetések

A sávszélesség és a memóriakapacitás tapasztalati törvények szerinti exponenciális növekedése töretlenül folytatódik a következő 10-15 évben, csakúgy, mint a feldolgozó-kapacitásra vonatkozó – immár 40 éves – tapasztalati összefüggés. Az egyenletes fejlődésnek a következő időszakra kettős hatása van. Egyrészt a feldolgozó-kapacitás most lépte át azt a határt, mely lehetővé teszi, hogy a csomagkapcsolt hálózatok ROUTEREI valós idejű jelfolyamok továbbítására is tömegméretekben alkalmasak legyenek. Másrészt a jövőben egyre inkább azzal számolhatunk, hogy a sávszélesség és a memóriakapacitás szinte korlátlanul rendelkezésre áll majd a felhasználóknak.

A két trendből együttesen következik, hogy a közel 130 éves vonalkapcsolt technológiát a legtöbb hálózatban lavinaszerűen felváltja a csomagkapcsolás és ennek jelentős hatása lesz a szolgáltatók üzleti modelljére is. Másrészt az infokommunikáció legtöbb területén megjelennek azok az alkalmazások, melyek ezt a közelítő korlátatlanságot felhasználva olyan szolgáltatásokat hoznak létre, melyek kihasználják a távoli memória- és feldolgozó-kapacitások tetszőleges időben való elérhetőségét, ilyenformán kialakulnak a GRID számítógépekhez erősen hasonló elosztott feldolgozó rendszerek és a privát információk távoli szervereken való tárolása is megoldottá válik. Ennek a ténynek szintén jelentős hatása lesz a szolgáltatók üzleti modelljeire, megjelennek azok a szolgáltatások, melyek a „hálózat maga a számítógép” elv megvalósítását hozzák előtérbe.